

เรียนรู้เพื่อสืบสาน ภูมิปัญญาแหลมใหญ่

โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญา
ของตำบลแหลมใหญ่

เยาวชนจากตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม เห็นว่าโครงการพลังเด็กและเยาวชนเพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกน่าจะช่วยพัฒนาศักยภาพของตัวเองได้จึงตอบรับเข้าร่วมโครงการ และลงพื้นที่เพื่อสืบหาของดีที่มีอยู่ในชุมชนแหลมใหญ่ เช่น น้ำตาลมะพร้าว การต่อเรือจำลอง เต่าเผาถ่านจากไม้โกงกาง พบว่าของดีเหล่านี้กำลังจะสูญหายไป จึงเกิดความคิดที่จะรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านั้นให้คงอยู่คู่ตำบลแหลมใหญ่ต่อไป ภายใต้โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่

กระบวนการทำงาน

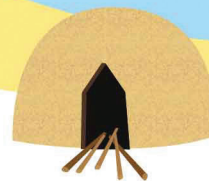
1 ค้นหาโจทย์โครงการ

2 ลงพื้นที่สืบค้นของดีในชุมชน

การทำน้ำตาลมะพร้าว

เต่าเผาถ่าน

คุณค่าที่เกิดขึ้น

ต่อเยาวชน

เกิดความรักและห่วงใยในสิ่งดีๆ ที่มีอยู่ในชุมชน
ยอมรับฟังความคิดเห็นเพื่อน รู้วิธีการเข้าหาผู้ใหญ่
ขัดเกลานิสัยให้มีความอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโส

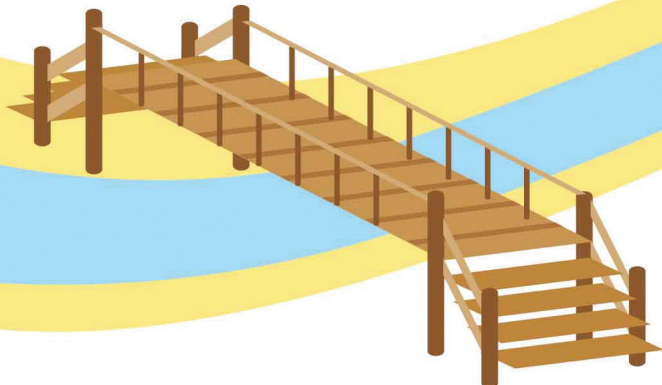
ต่อชุมชน

ชาวบ้านได้โอกาสส่งต่อความรู้ภูมิปัญญาดีๆ
ที่มีอยู่ในชุมชน จนคาดหวังได้ว่าสิ่งดีๆ
เหล่านี้จะอยู่คู่ชุมชนแหลมใหญ่ต่อไป
และที่สำคัญคือได้แก่นำเยาวชนรุ่นใหม่ที่กำลังคิด
กล้าแสดงออก มีจิตอาสาทำงานเพื่อชุมชน

4 นำเสนอผลงานสู่สาธารณะ

3 ผลิตการ์ตูน เพื่อสื่อสารภูมิปัญญา ชุมชนสู่สาธารณะ

จากคนที่เอาแต่ใจตนเอง เพราะต้องการให้
งานสำเร็จ เธอจึงยอมผ่อนปรนตนเอง
ปรับนิสัยตนเอง หัดรับฟังความคิดเห็น
ของเพื่อน เพื่อช่วยกันเลือกในสิ่งที่ดีที่สุด
ในการทำโครงการ อีกทั้งการทำงานที่ได้
พบปะผู้รู้หลายๆ คนเป็นการฝึกวิธีการเข้าหา
ผู้ใหญ่ จัดทลลาบนิสัยให้มีความนอบน้อมต่อ
ผู้อาวุโส

จุดเริ่มต้นจากตำแหน่งหน้าที่ในสภาเด็กและเยาวชน
ตำบลแหลมใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสงคราม
ทำให้อินท์-อารียา บุญเยี่ยม รองประธานสภา คนที่ 1
กิ๊ก-สุปราณี ครองวงศ์ รองประธานสภา คนที่ 2
หน้า-อารีวรรณ แก้วมณี เลขานุการสภา ได้มีโอกาส
ทำกิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลแหลมใหญ่
อยู่เสมอ ทั้งกิจกรรมประเพณีต่างๆ ของชุมชนในรอบปี
การบรรยายสภาพบริบทของตำบลแก่คณะศึกษาดูงาน
และกิจกรรมของเยาวชน ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ กิจกรรมของ
แก๊งค์นมห่ล่ง ภายใต้โครงการพัฒนาเยาวชนในชุมชน
ท้องถิ่น (4 ภาค) ระยะที่ 2 : หลักสูตรนักถักทอชุมชนเพื่อ
พัฒนาเด็ก เยาวชนและครอบครัว ที่สถาบันส่งเสริมการ
เรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ร่วมมือกับมูลนิธิสยาม
กัมมาจล ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เข้ามา
หนุนเสริมการทำงานด้านเด็กและเยาวชนในพื้นที่
ประสบการณ์การทำงานร่วมกันทำให้มีความคุ้นเคยกับ

พีๆ ใน อบต. เป็นอย่างดี เมื่อพีๆ ชักชวนมาเป็นแกนนำทำโครงการพลังเด็กและเยาวชน เพื่อการเรียนรู้ภูมิสังคมภาคตะวันตกทั้ง 3 คนจึงเข้าร่วมทันที

จากสมาชิกสภาฯ จำนวน 21 คน เยาวชนที่เป็นแกนนำในสภาฯ ถูกดึงมาเป็นแกนนำโครงการ 5 คน โดยมีจุดเริ่มต้นมาจากการได้มีโอกาสเข้าร่วมงานมหกรรมพลังเยาวชนภาคตะวันตกปีแรก ที่ทีมงานจึงพอเห็นแนวทางการทำโครงการ และเห็นว่านี่คือช่องทางหนึ่งที่จะได้พัฒนาศักยภาพของตนเอง

“การลงพื้นที่ชุมชนถือเป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่ทำให้ทีมงานรู้สึกตื่นเต้น ผสมความเกร็ง เพราะไม่เคยทำมาก่อน สภาพของการเรียนรู้จึงเป็นการเดินตามหลังพี่เลี้ยงต้อยๆ คอยฟังสิ่งที่พี่ถามชาวบ้านซึ่งเป็นผู้รู้อย่างเดียว”

เพราะบางสิ่งกำลังจะหายไป

หลังกลับจากงานมหกรรมครั้งนั้น พีๆ ใน อบต. ชวนลงพื้นที่สืบค้นของดีที่มีอยู่ในชุมชน ทำให้ทีมงานได้เห็นว่ามีหมู่บ้านในตำบลแหลมใหญ่ต่างมีภูมิปัญญาประจำถิ่นที่โดดเด่นแตกต่างกันออกไป และภูมิปัญญาเหล่านี้กำลังจะสูญหายด้วยขาดผู้สืบทอด เมื่อทราบเช่นนี้จึงเกิดความคิดที่อยากทำอะไรสักอย่างเพื่อสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ได้คงอยู่ต่อไป

อินท์ บอกว่า ตอนแรกคิดทำเรื่องน้ำตาลมะพร้าวอย่างเดียว แต่ในกลุ่มคุยกันว่าตำบลเรามีของดีหลายอย่างจึงเกิดเป็นโครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่ เพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาต่างๆ สูญหายไป โดยของดีจากแต่ละหมู่บ้านไล่เรียงตั้งแต่ หมู่ 1 ถึงหมู่ 8 (เดิมในตำบลมี 7 หมู่บ้าน ต่อมาได้แยกหมู่ 2 ออกเป็น 2 หมู่บ้านคือ หมู่ 2 และหมู่ 8) เช่น น้ำตาลมะพร้าว การต่อเรือจำลอง เตาเผาถ่านจากไม้โกงกาง การจักสาน การทำไข่เค็ม และว้าวจู้ ซึ่งทีมงานต่างสรรหาว่า บางอย่างพวกเขาก็ไม่เคยรู้จักมาก่อน เพราะอยู่ต่างหมู่บ้านกัน จึงรู้เฉพาะของดีที่มีอยู่ในหมู่บ้านของตนเองเท่านั้น เช่น บ้านหน้าอยู่ในพื้นที่หมู่ 4 จึงรู้ว่ามีการจักสาน บ้านอินท์อยู่หมู่ 3 รู้ว่ามีการทำน้ำตาลมะพร้าว ส่วนบ้านก็อยู่หมู่ 2 ก็เคยเห็นว่ามีคนทำว้าวจู้

การลงพื้นที่ชุมชนถือเป็นประสบการณ์ครั้งแรกที่ทำให้ทีมงานรู้สึกตื่นเต้น ผสมความเกร็ง เพราะไม่เคยทำมาก่อน สภาพของการเรียนรู้จึงเป็นการเดินตามหลังพี่เลี้ยงต้อยๆ คอยฟังสิ่งที่พี่ถามชาวบ้านซึ่งเป็นผู้รู้อย่างเดียว

“การศึกษาชุมชนก็ไม่เคยทำมาก่อน ตอนลงไปครั้งแรกจึงดูวุ่นวายมาก ทำอะไรไม่ถูกเลย ได้แต่นั่งฟังพี่ๆ อบต. สอบถามอยู่เงียบ ๆ แต่ชาวบ้านให้ความร่วมมือดีมาก” อินท์ เล่าบรรยากาศ

ทีมงานสารภาพว่า ก่อนทำโครงการเป็นคนทีกลัวการพูดต่อหน้าสาธารณชน ยิ่งต้องพูดผ่านไมโครโฟนยิ่งไม่กล้า ดังนั้นการไปเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการพลังเด็กและเยาวชนฯ ในช่วงแรกจึงพยายามจับกลุ่มกันอย่างเหนียวแน่น เพราะเกร็งกับเพื่อน ๆ ต่างพื้นที่ ยิ่งเจอรุ่นพี่ที่เรียนอยู่ในระดับมหาวิทยาลัยยิ่งประหม่า ดังนั้นเมื่อมีการแบ่งกลุ่มครั้งใดก็จะพยายามหาวิธีให้ได้อยู่กลุ่มเดียวกัน แต่โชคดีที่พี่เลี้ยงโครงการจำหน้ำน้องได้ คราใดที่แบ่งกลุ่มแล้วน้อง ๆ หนีมาอยู่ด้วยกัน พี่อ้วน-คำรณ นิมมอนงค์ ก็จับให้แยกกันทุกครั้งไป

“ทีมงานจึงให้ความสำคัญกับการประชุมเพื่อจัดสรรเวลาทำงานร่วมกัน โดยยึดวันเวลาว่างของผู้รู้เป็นหลัก เพราะตระหนักว่า ผู้รู้แต่ละท่านมีการะหน้าที่ในการทำมาหากินต่างกันไป เมื่อเป็นฝ่ายไปขอความรู้จากท่าน ก็ต้องไปในวันเวลาที่ท่านสะดวกมากกว่าที่จะตามใจตนเอง”

เริ่มต้นด้วยข้อมูล

เมื่อได้ลงพื้นที่ศึกษาชุมชนของตนเองก่อนล่วงหน้า เมื่อไปเข้าร่วมกิจกรรมนับ 1 สร้างสำนึก ปลูกพลังพลเมือง ที่มีเจตย์ให้ทบทวนทุนเดิมของชุมชน ทีมงานจึงสามารถทำงานได้ก้าวหน้ากว่าเพื่อนกลุ่มอื่น

“กิจกรรมนับ 1 พี่ ๆ ให้เขียนแผนที่ลงบนกระดาษปรู๊ฟ ใส่รายละเอียดของดีในตำบลเราก็คทำได้ เพราะได้ลงพื้นที่สำรวจมาแล้ว” ก็ เล่าอย่างภาคภูมิใจ

เมื่อรู้ว่าถิ่นกำเนิดมีชื่ออย่างไร ใครเป็นผู้รับจ้าง การตั้งเจตย์ในการทำโครงการจึงไม่ยาก เพราะมีเป้าหมายชัดเจนคือ ต้องการสืบสานภูมิปัญญาในท้องถิ่น ด้วยการทำสื่อสารคดีเพื่อเผยแพร่เรื่องราวภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลแหลมใหญ่ โดยทีมงานตั้งใจที่จะศึกษารายละเอียดของภูมิปัญญาของแต่ละหมู่บ้านทั้ง 7 ประเภท จึงวางแผนลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลอีกครั้ง โดยมีเป้าหมายที่จะรวบรวมรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา วิธีการของภูมิปัญญาแต่ละประเภท

แต่หลังจากเริ่มทำโครงการได้ระยะหนึ่ง ทีมงาน 2 คนย้ายไปเรียนโรงเรียนใหม่ การเรียนคนละแห่งทำให้การนัดหมายทำงานยากขึ้น เพราะตารางเรียน ตารางกิจกรรมของแต่ละโรงเรียนแตกต่างกัน ทีมงานจึงให้ความสำคัญกับการประชุมเพื่อจัดสรรเวลาทำงานร่วมกัน โดยยึดวันเวลาว่างของผู้รู้เป็นหลัก เพราะตระหนักว่า ผู้รู้แต่ละท่านมีภาระหน้าที่ในการทำมาหากินต่างกันไป เมื่อเป็นฝ่ายไปขอความรู้จากท่าน ก็ต้องไปในวันเวลาที่ท่านสะดวกมากกว่าที่จะตามใจตนเอง

แม้จะมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ในการลงชุมชนกันชัดเจน แต่เมื่อถึงเวลาจริงการทำงานกลับไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เพราะเมื่อเข้าไปพบภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละครั้งจะมีบรรยากาศการทำงานที่ช่วยกันถาม ช่วยกันคุย ช่วยกันจดบันทึก เมื่อจดบันทึกไม่ทันทีมก็ต้องปรับกระบวนการทำ แปลงโทรศัพท์เป็นเครื่องบันทึกเสียง ป้องกันข้อมูลตกหล่น

“ส่วนมากที่เตรียมไว้จะไม่ได้ทำ ต้องปรับเปลี่ยน
 หน่วยงานใหม่หมดเลย เช่น ตอนลงพื้นที่ครั้งแรกก็แบ่ง
 กันว่า ใครจะถาม ใครจะเป็นคนทักทาย แต่พอลงไปจริง ๆ
 ใครเดินเข้าไปคนแรกก็ต้องพูดสวัสดิ์ก่อน ชวนคุยก่อน
 เวลาผู้รู้เล่าใครสงสัยตรงไหนก็ถาม กลายเป็นว่าหน้าที่
 ที่เตรียมไว้ไม่ได้ใช้เลย พอครั้งต่อไปจึงไม่มีการเตรียมตัว
 นัดกันแล้วลงพื้นที่เลย” ก็ เล่าความสับสนตอนลงพื้นที่

เมื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลเสร็จ พี่ ๆ อบต. ก็ชวนทีมงาน
 สรุปรบทเรียนการทำงาน โดยมีคำถามกระตุ้นสำนึกรัก
 ถิ่นเกิด เช่น ได้ความรู้อะไรบ้าง เห็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
 กำลังจะสูญหายไปแล้วรู้สึกอย่างไร รู้สึกรักและหวงแหน
 บ้างไหม รักบ้านเกิดไหม แต่ทีมงานทุกคนบอกเป็นเสียง
 เดียวกันว่า ยังไม่ค่อยรู้สึกอะไร แต่อยากทำกิจกรรม
 ร่วมกับเพื่อน ได้อยู่กับเพื่อนเท่านั้น แต่พอได้ลงพื้นที่
 ซ้ำ ๆ จนครั้งที่ 3 ครั้งที่ 4 ถึงได้รับรู้ว่า การเผาถ่านจาก
 ไม้โกงกางคือภูมิปัญญาที่สูญหายไปแล้ว ความรู้สึก
 ใจหายจึงเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก

“พวกหนูรู้สึกไม่ค่อยดี เมื่อก่อนพื้นที่ตรงนี้มีไม้
 โกงกางอยู่ เขาก็โค่นทิ้ง ขุดเป็นบ่อเลี้ยงปลา เลี้ยงกุ้งแทน
 ตอนนี้เตาถ่านไม้โกงกางก็ไม่มีแล้ว ปิดเตาไปเลย” อินท์
 ละท้อน

เมื่อประสบกับตัวว่า มีบางสิ่งได้หายไป และ
 หลายสิ่งกำลังจะหายตาม กลิ่นไอของความรู้สึก
 สูญเสียก่อให้เกิดความรู้สึกเสียตาย และอยากรักษา
 ภูมิปัญญาที่ยังคงอยู่ ด้วยเหตุนี้ข้อมูลจากการลงพื้นที่
 จึงถูกถอดเทปเรียบเรียงสรุปไว้อย่างตั้งใจ เตรียมไว้
 สำหรับใช้ผลิตสื่อสารคดี เพราะทีมงานมีประสบการณ์
 จากการทำหนังสือสั้นประกวดในโครงการของ อบต.
 มาก่อน

เทกองความคิด...จุดความคิดต่าง

พอถึงกิจกรรมนับ 3 ฐิติธิ ฐีหน้าที คนต้นเรื่อง
 ทำดีเพื่อสังคม ทีมงานเริ่มเห็นเค้าลางความยากในการ
 รวมทีม เมื่อการนัดหมายทำงานเริ่มยากขึ้นเรื่อยๆ
 ครั้นจะลงพื้นที่ไปก่อน ก็อยากรอให้เพื่อนไปเรียนรู้

“เมื่อถึงครึ่งทางของการทำโครงการ ทีมงานก็ได้เรียนรู้เรื่องการจัดการความขัดแย้งภายในกลุ่ม ยามใดที่ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็จะใช้วิธีเทกองความคิด และช่วยกันพิจารณาเหตุผลของแต่ละคน การรับฟังกันและกันมากขึ้นทำให้ได้ไตร่ตรองข้อเสนอจนสามารถช่วยกันเลือกความคิดที่ดีที่สุดของกลุ่มได้”

ด้วยกัน เมื่อนัดกันไม่ได้ก็ต้องรอ ต้องเลื่อน จนเวลา ล่วงเลยไปเรื่อยๆ นอกจากเรื่องเวลาที่ว่างตรงกัน ว่ายากแล้ว การจัดการความหลากหลายของความคิดเห็นยิ่งยากมากกว่า ระยะแรกทีที่คิดเห็นไม่ตรงกัน มักจะเกิดปรากฏการณ์ที่เจ้าของความคิดเดินไปคุยกับพี่เลี้ยง เพื่อให้พี่เลี้ยงเห็นด้วยกับความคิดของตนเอง จนสร้างความขุ่นเคืองใจให้กับทีมงานที่เหลือ จึงเป็นบทบาทของพี่เลี้ยงที่จะต้องเข้ามาไกล่เกลี่ย เตือนสติ

“ทำโครงการด้วยกันจะมานั่งตีกันทำไม เราต้องรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ต้องช่วยกันคิด เราก็จะคิดแป๊บหนึ่งแล้วก็มาช่วยกันทำ” อินท์ เท้าความคำพูด

เดือนใจของพีทม-ปุณยวีร์ ดอนอ้อย ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน อบต.แหลมใหญ่

เมื่อถึงครึ่งทางของการทำโครงการ ทีมงานก็ได้เรียนรู้เรื่องการจัดการความขัดแย้งภายในกลุ่ม ยามใดที่ความคิดเห็นไม่ตรงกัน ก็จะใช้วิธีเทกองความคิด และช่วยกันพิจารณาเหตุผลของแต่ละคน การรับฟังกันและกันมากขึ้นทำให้ได้ไตร่ตรองข้อเสนอจนสามารถช่วยกันเลือกความคิดที่ดีที่สุดของกลุ่มได้

ขณะที่หน้า เสริมว่า ตอนทีเสนอแล้วเพื่อนไม่เอาความคิดของเรา ก็จะมีสติหงุดหงิดว่า เราคิดดีแล้ว ทำไมไม่เอาของเรา แรกๆ ก็ไม่รับฟังความคิดเห็นของคนอื่น แต่หลังๆ ก็ยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนได้

“ตอนแรกโกรธเพื่อนมากที่ไปฟ้องพี่เลี้ยง และยังไม่พอใจมากเมื่อพี่เลี้ยงมาคุย เหมือนเราโดนเอ็ด แต่ก็คิดว่าถ้าอยากให้งานเดินหน้า เราควรหันหน้ามาคุยกันดีกว่า” หน้า เล่า

ในขณะที่ก็ก็ยอมรับว่า ช่วงแรกที่ขัดแย้งกัน เธอก็อารมณ์เสียเช่นกัน บ่อยครั้งที่อยากทำงานกลับบ้าน แต่ก็กลับไม่ได้เพราะกลัวงานไม่เสร็จ เพราะในกลุ่มมีมาตรการที่รู้กันว่า ถ้าเป็นหน้าที่ใครคนนั้นต้องทำ หากไม่ทำเพื่อนก็จะไม่ทำให้ ทำให้งานในภาพรวมไม่เสร็จ คนที่มีหน้าที่ตรงนั้นก็ต้องกลับมาทำให้เสร็จในที่สุด

การมีพี่เลี้ยงคอยดูแลจึงเป็นเสมือนตัวกลางที่ยืดโยงทีมงานไว้ด้วยกัน อีกทั้งการมีฐานความสัมพันธ์ที่เคยทำงานร่วมกันมาก่อน ทำให้ทีมงานรู้สึกรักและเคารพพี่ๆ ใน อบต. เหมือนพี่น้องจริง ๆ ด้วยความผูกพันเช่นนี้ จึงทำให้ทุกคนยอมเชื่อฟังและเชื่อใจพี่เลี้ยง

แรงใจที่หนุนเสริมจากพี่เลี้ยง

เมื่อเวลาล่วงเลยไปถึงที่ตั้งใจไว้เริ่มส่อแววว่าจะเป็นไปได้ การถ่ายทำสารคดีเพื่อเก็บเรื่องราวภูมิปัญญาไว้เผยแพร่สู่เด็กและเยาวชนรุ่นหลังกลายเป็นเรื่องยาก เพราะไม่สามารถนัดกันลงพื้นที่เพื่อถ่ายทำได้ ด้วยทีมงานที่เหลือเพียง 3 คน บ้าง 2 คน บ้าง จนกระทั่งผ่านกิจกรรมนับ 4 Check Point พลเมือง ความรู้สึกที่อึดใจจนอยากเลิกทำโครงการที่อ้วนเห็นสัญญาณจึงรีบนัดหมายทีมงานเพื่อหาทางแก้ไข

“น้อง ๆ เขาบอกว่าไม่ทำแล้วเพราะมันไปต่อไปไม่ได้ ผมมาเจอน้อง 4 ครั้ง เหมือนเดิมทุกครั้งคือ เหลือ 2 คน คือ อินท์กับกิก หน้าเขาก็ช่วยอยู่ในทีมแต่มาไม่ได้ ผมก็คิดว่าจะเอาไงดี เล่นเกมก็ไม่ได้เพราะทีมไม่ครบ เลยชวนน้องดูว่า มีข้อจำกัดอะไรบ้าง จากนั้นก็ให้น้องลองไล่ดูว่าถ้าจะทำต่อ น้องเขาสามารถทำอะไรได้บ้าง เพราะเป้าหมายของน้องคือการทำสื่อแล้วไปขยายผลให้เพื่อนในห้องเรียนดู เลยถามน้องว่า ชอบทำอะไรในห้องเรียน เขาก็บอกว่า ชอบวาดการ์ตูน ผมก็เลยแนะนำว่า ในเมื่อทำสารคดีไม่ได้ ก็ลองวาดเป็นการ์ตูนแล้วให้เพื่อนช่วยวาด จะได้ร่วมเรียนรู้ไปกับเราด้วย” พี่อ้วน แท้ความถึงการแก้ปัญหา

คำพูดปลุกใจจากพี่อ้วน ทำให้ทีมมีแรงฮึดขึ้นอีกครั้ง ปรับเป้าหมายจากการทำสารคดีเป็นการ์ตูนเล่าเรื่องราวการทำโครงการแทน

“รู้สึกท้อ เพราะตอนแรกเราทำกัน 5 คน จู่ ๆ ก็มาทิ้งกันไป 2 คน พี่อ้วนเขาให้ข้อคิดว่า มีหินอยู่ก้อนหนึ่ง ข้างล่างเป็นหมู่บ้าน ถ้าเกิดว่าเรา 5 คนไม่ช่วยกันผลักหินออกไป หินมันก็จะหล่นลงมาทับหมู่บ้านของเรา เราจะปล่อยให้หินมันลงมาทับหรือว่าเราจะยื้อมันไว้หนูกก็เลือกที่จะผลักหินก้อนนั้นออกไป ในที่สุดเพื่อนในทีมก็กลับมาช่วยกันทำ” กิก เล่าถึงแรงบันดาลใจที่ได้รับจากพี่อ้วน

แรงใจยังถูกฟื้นฟูเพิ่มขึ้น เมื่อเพื่อน ๆ ร่วมห้องเรียนต่างเต็มใจช่วยเหลือ เพราะที่ผ่านมามีอินท์มักเล่าการทำงานให้เพื่อน ๆ ฟังเสมอ ทั้งความก้าวหน้าและปัญหาของโครงการ การ์ตูนที่มีเนื้อเรื่องเกี่ยวกับการทำกิจกรรมของโครงการและภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละประเภท จึงถูกรังสรรค์ขึ้นจากฝีมือของเพื่อน บางคนถนัดวาดก็เป็นมือวาด บางคนวาดไม่เป็นก็ช่วยระบายสี

อินท์ ย้ำว่า การทำคาร์ตุนสามารถจัดการเวลาได้ดีกว่า เพราะเพื่อน ๆ เรียนอยู่ห้องเดียวกัน มีเวลาว่างตรงกัน ว่างเมื่อไรก็ช่วยกันวาด ช่วยกันระบายสี ต่างจากการทำสารคดีที่ต้องมีการลงพื้นที่เพื่อถ่ายทำ และต้องใช้คอมพิวเตอร์ที่ อบต. เพื่อการตัดต่อ

“การที่พี่เลี้ยงเปิดโอกาสให้คิดเอง เป็นสิ่งที่พวกเขาไม่คุ้นชินเอาเสียเลย เพราะที่ผ่านมายุ่งแต่ทำงานหรือร่วมกิจกรรมที่ผู้ใหญ่คิดให้ จัดให้ แต่เมื่อต้องคิดเอง ทำเอง จึงเป็นการฝึกฝนอย่างเข้มข้น และเปลี่ยนเป็นความเคยชินรูปแบบใหม่ๆ ที่ทุกคนบอกว่า เป็นประโยชน์ต่อตนเองมาก”

แรงหนุนสู่ความสำเร็จ

ผลงานการคาร์ตุนเสร็จทันให้ทีมงานได้นำไปโชว์ในกิจกรรมนั้บ 5 Citizen's Network แต่ความรู้สึกไม่สำเร็จยังคงค้างคาอยู่ในหัวใจของอินท์ หน้า และก๊ิก เพราะยังฝังใจกับความตั้งใจเริ่มแรกที่ยากทำสารคดี เมื่อถอบทเรียนการทำโครงการ ทีมงานจึงสะท้อนความเห็นตรงกันว่า ถ้าต้องทำโครงการอีกครั้ง จุดที่น่าจะปรับปรุงที่สุด คือ การเลือกเพื่อนร่วมทีม

“คิดว่าการเลือกทีมเป็นเรื่องสำคัญ ต้องเลือกเพื่อนที่รู้จักกัน ปีนั้ทีมเรามาจากแกนนำสภานั้บ 5 คน แม้จะเคยทำงานร่วมกัน แต่ไม่ได้รู้ในตั้ใจคอกันจริง ๆ ตอนทำงานสภานั้บ เวลามีคนมาศึกษาดูงานเรากั้มาบรรยาย ไม่ได้มาทำงานด้วยกันอย่างนั้เลยไม่รู้ว้ว่าเวลานัดกันทำงานจะเป็นอย่างไร” อินท์ พรั้งพรัความเห็น

ในขณะที่ก๊ิกและหน้าเสริมว่า การจัดการเวลาเป็นอีกเรื่องนั้ทีมให้ความสำคัญ ซึ่งการเลือกเพื่อนร่วมทีมที่เรียนอยู่ห้องเดียวกันคือ คำตอบที่ทีมคิดว่าจะช่วยให้การจัดการเวลาทำได้ง่ายขึ้น เพราะเรียนด้วยกัน สอบพรัอมกัน มีเวลาว่างในช่วงเดียวกัน

ทีมงานตอบต้อว่า การที่พี่เลี้ยงเปิดโอกาสให้คิดเอง เป็นสิ่งที่พวกเขาไม่คุ้นชินเอาเสียเลย เพราะที่ผ่านมายุ่งแต่ทำงานหรือร่วมกิจกรรมที่ผู้ใหญ่คิดให้ จัดให้ แต่เมื่อต้องคิดเอง ทำเอง จึงเป็นการฝึกฝนอย่างเข้มข้น และเปลี่ยนเป็นความเคยชินรูปแบบใหม่ ๆ ที่ทุกคนบอกว่า เป็นประโยชน์ต่อตนเองมาก

“แรก ๆ พี่เขาจะนั้งค้อม คอยตอบ แต่หลัง ๆ พี่เขาจะไม่ออกความคิดเห็น ปล่อยให้เรากั้ทำเอง มีอะไรสงสัยค้อมถาม พอนั้บ 4 นั้บ 5 พี่เขาปล่อยให้คิดทำเองเลย แรก ๆ หนูจะชอบแบบที่พี่เขาคิดให้ ทำให้ แต่หลัง ๆ มันเหมือนชิน และรู้ว้ว่าต้องคิดเองทำเอง เพราะถ้าให้พี่เลี้ยงทำให้ เวลาเรากั้ไปร่วมกิจกรรม แล้วเขาถามเรากั้ เรากั้ตอบไม่ได้” อินท์ เล่า

“การจัดการความรู้สึกไม่ได้ตั้งใจจากเรื่องเพื่อนไม่ตรงเวลา เพื่อนไม่มาช่วยงาน เป็นพฤติกรรมที่ทีมงานบอกว่า ไม่ชอบ และตั้งใจว่าจะไม่ทำเช่นนี้กับผู้อื่น เช่นเดียวกับการหัดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ที่ทุกคนต่างบอกว่า เลิกนิสัยเดินไปล๊อบบี้พี่เลี้ยงที่เคยทำกันในช่วงแรกๆ อย่างสิ้นเชิง”

ทีมงานยังเล่าต่อไปว่า การได้รับความไว้วางใจจากพี่เลี้ยง ทำให้ไม่กล้าที่จะออกนอกกลุ่มนอกทาง เพราะห่วงว่าถ้าเกิดอะไรขึ้นมาพี่จะเดือดร้อน จึงกลายเป็นหลักปฏิบัติของทีมงานว่า ถ้าบอกที่บ้านมาว่าทำงานกับพี่สัม ก็จะทำจนเสร็จแล้วกลับบ้านให้พ่อแม่เห็นว่ากลับมาแล้ว หลังจากนั้นจะไปเที่ยวเตร่ที่ไหนต่อก็ค่อยออกไปใหม่

เด็กน้อยที่เติบโต

การทำโครงการยังให้ประโยชน์ที่หลากหลาย เช่น ได้เรียนรู้ว่า เพื่อนแต่ละคนนิสัยใจคอเป็นอย่างไร ส่วนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุกคนต่างบอกว่า รู้สึกประทับใจ

ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

“มันเป็นภูมิปัญญาของตำบลเรา เราเกิดที่นี่ อยู่ที่นี่ เราจะปล่อยให้มันหายไปหรือ สิ่งนี้มีอยู่คู่ตำบลเรามานาน เมื่อก่อนปู่ย่าตายายเราก็เคยทำมา เราจะปล่อยให้มันสูญหายไปจริง ๆ หรือ” ก็ อธิบายความรู้สึก

ส่วนการจัดการความรู้สึกไม่ได้ตั้งใจ จากเรื่องเพื่อนไม่ตรงเวลา เพื่อนไม่มาช่วยงาน เป็นพฤติกรรมที่ทีมงานบอกว่า ไม่ชอบ และตั้งใจว่าจะไม่ทำเช่นนี้กับผู้อื่น เช่นเดียวกับการหัดรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ที่ทุกคนต่างบอกว่า เลิกนิสัยเดินไปล๊อบบี้พี่เลี้ยงที่เคยทำกันในช่วงแรกๆ อย่างสิ้นเชิง

“เมื่อก่อนหนูเป็นคนเอาแต่ใจตัวเองมาก เผด็จการสุด ๆ เพื่อนก็ไม่ค่อยกล้าขัดใจ เวลา
ลงความเห็นหนูมักจะพูดเสียงลั่นห้องว่า เอาอันนี้แหละ เพื่อนก็จะบอกว่า แล้วแต่อินท์
ด้วยน้ำเสียงอ่อย ๆ จนหนูรู้สึกตัวว่า ถ้าเราทำแบบนี้มันเป็นการบังคับเพื่อนมากเกินไป
หลัง ๆ หนูเลยถามเพื่อนว่าคิดอย่างไร จากเดิมที่เอาแต่เจ้ากี้เจ้าการก็เปลี่ยนมาบอกให้
เพื่อน ๆ ลองคิดบ้าง ซึ่งเพื่อนก็จะไม่ชินที่หนูเป็นอย่างนี้” อินท์ เล่าถึงความเปลี่ยนแปลง
ของตนเองที่มีการถอดบทเรียน ทบทวนตนเองอย่างสม่ำเสมอทำให้รู้ตัวรู้ตน เห็นตนเอง
ในอีกมิติหนึ่งจนนำมาสู่การปรับตัว

อินท์ ย้ำว่า เหตุผลที่เธอยอมปรับเปลี่ยนตัวเอง เพราะคิดว่าถ้าเธอยังติดนิสัย
เอาแต่ใจตัวเอง เจ้ากี้เจ้าการแบบนี้ไปจนเรียนจบ จะอยู่ในสังคมได้ยาก ตอนนี้เป็น
เพื่อนกัน ก็ยังเกรงใจกัน อยู่กันมาตั้งแต่อนุบาลจึงรู้จักกัน แต่เมื่อเราโตขึ้น ต้องไปเจอ
เพื่อนใหม่เขาจะรับเราได้ไหม เธอจึงเริ่มปรับให้ตัวเองรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนบ้าง

ส่วนก็เสริมว่า เธอก็ต้องปรับตัวจากคนที่เอาแต่ใจตนเองเหมือนกัน เพราะ
ต้องการให้งานสำเร็จ จึงยอมผ่อนปรนตนเอง ปรับนิสัยตนเอง หัดรับฟังความคิดเห็น
ของเพื่อน ช่วยกันเลือกในสิ่งที่ดีที่สุดในการทำโครงการ อีกทั้งการทำงานที่ได้พบปะ
ผู้รู้ เป็นการฝึกวิธีการเข้าหาผู้ใหญ่ ชัดเกลานิสัยให้มีความอ่อนน้อมต่อผู้อาวุโส

“ตอนนี้สนิทกับชาวบ้านที่ให้ความรู้ เวลาเจอหนูจะเข้าไปสวัสดิทักทายเขา เวลาไป
บ้านเพื่อนหมู่อื่นเจอเขาเดินอยู่ก็จะเข้าไปทักทายยิ้มให้กัน” ก็ เล่าถึงสายใยแห่งความ
สัมพันธ์

สำหรับหน้า บอกว่า เธอได้พัฒนาความกล้า ที่กล้าพูด กล้าคิดมากขึ้น การทำงาน
ที่ได้คลุกคลีใกล้ชิดกับเพื่อน ๆ และพบปะกับผู้คนหลายหลายวัย ทำให้เข้าใจเพื่อน
และเข้าใจความเป็นไปของผู้คนในสังคมมากขึ้น

การพูดผ่านไมโครโฟนคือ ผลลัพธ์ความเปลี่ยนแปลงเชิงประจักษ์ของทุกคน ที่ทีมงานบอกว่า เป็นความกล้าที่เกิดจากสถานการณ์บังคับให้ต้องทำยามที่ไปร่วมกิจกรรมแต่ละครั้ง ของโครงการพลังเด็กและเยาวชน เมื่อผ่านการฝึกฝนอยู่บ่อยครั้ง จึงทำได้ และทำเป็น อย่างมั่นใจมากขึ้น

เกือบสำเร็จคือ ข้อสรุปของการทำโครงการของทีมงาน ทุกคนยอมรับว่า เสียหายที่ ไม่ได้ทำสารคดีอย่างที่ตั้งใจไว้ แม้ผลงานการ์ตูนที่ทำเสร็จจะเป็นส่วนหนึ่งที่ได้ขยายผลสู่เพื่อน ๆ ในห้องเรียนให้รับรู้เรื่องราวภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่ แต่ทีมงานเห็นตรงกันว่า วิธีการรักษาภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่ดีที่สุด คือ การพาตัวเองไปรับรู้ เรียนรู้ และ ฝึกทำ เพื่อที่จะได้สัมผัสทอดสิ่งดี ๆ ของตำบลให้คงอยู่ต่อไป

“สิ่งที่ได้เรียนรู้และนำไปปรับมาใช้ในกับทำงานในหน้าที่ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน คือ การรู้จัก รู้ใจ รู้นิสัยของเยาวชนแต่ละคน ทำให้เมื่อต้องทำงานกับเด็ก และเยาวชนก็จะรู้ทางที่จะเข้าหา รู้วิธีที่จะทำงานร่วมกัน สิ่งสำคัญคือ การเป็นคนใหม่ที่พักเข้ามาทำงานในพื้นที่ การได้เรียนรู้เรื่องราวของหมู่บ้าน ต่างๆ และการได้รู้จักคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้เธอมีฐานความสัมพันธ์และ ฐานข้อมูลในการทำงานที่ดียิ่งขึ้น”

จากใจที่ผูกใจ

พี่ส้ม-ปญญาวีร์ ดอนอ้อย ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน อบต. แหลมใหญ่ ในฐานะที่ปรึกษาโครงการ ที่ดูแลทีมงานมาตั้งแต่แรก บอกว่า ตอนแรกคิดว่าการเป็นพี่เลี้ยงคือ การมาดูแลคุณน้องทำงาน สามารถสั่งให้ทำได้ แต่เมื่อได้คุยกับพี่เนศ-ชิษณุวัฒน์ มณีศรีขำ จึงรู้ว่าไม่ใช่ “โครงการฯ ต้องการให้เด็กคิดแบบเด็ก ๆ ให้เป็นตัวของเขาเอง ไม่ใช่คิดแบบผู้ใหญ่ ไปอัดใส่สมองเด็ก” พี่ส้มสะท้อนหลักการทำหน้าที่พี่เลี้ยง

เมื่อรู้ถึงเป้าหมายการทำงานที่ต้องการให้เยาวชนได้คิดเอง ทำเอง บทบาทของการสนับสนุนจึงเป็นการเฝ้ามองอยู่ห่างๆ และเข้ามาเมื่อน้องต้องการคำปรึกษา ซึ่งในช่วงแรกที่น้องคิดเห็นไม่ตรงกัน หรือความไม่พร้อมของทีม พี่ส้มจะยึดแนวทางแก้ปัญหาโดยให้ทีมช่วยกันคิดหาทางออกร่วมกันมากกว่าที่จะบอกคำตอบเบ็ดเสร็จ

แม้จะเป็นการทำงานกับวัยรุ่น แต่พี่ส้มเลือกปฏิบัติกับทีมงานอย่างผู้ใหญ่ โดยเฉพาะ การให้ความไว้วางใจ ที่กลายเป็นสายใยความรักความผูกพันระหว่างพี่กับน้องจึงกลายเป็น เกาะระคุ่มกันทั้งสองฝ่ายไปโดยปริยาย

“น้องกลุ่มนี้เขาเป็นเด็กดีอยู่แล้ว ถามว่าเถลไถลไหม ก็มีนะ แต่จะบอกเขาว่า ตัดสินใจเอาเองนะ ก็รู้ว่าอะไรดี ไม่ดี เมื่อเราไว้วางใจเขา เขาก็ไม่กล้าทำอะไรไม่ดี แต่ก็โชคดีที่น้องกลุ่มนี้ เขาไม่เถล” พี่ส้มเล่า

พี่สั้มยอมรับเช่นเดียวกับทีมงานว่า ผลงานที่ได้ยังไม่สมบูรณ์อย่างที่ตั้งใจ แต่ผลลัพธ์การพัฒนาศักยภาพทีมงานแต่ละคนผลิดอกออกผลเป็นที่น่าชื่นใจ จากเด็กที่ก๊วๆ เกรงๆ ก็เติบโตขึ้นกลายเป็นคนกล้าพูด กล้าแสดงออก เป็นทักษะที่เพิ่มพูนขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

สำหรับตัวพี่สั้มเอง สิ่งที่ได้เรียนรู้และนำไปปรับมาใช้กับการทำงานในหน้าที่ ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชนคือ การรู้จัก รู้ใจ รู้นิสัยของเยาวชนแต่ละคน ทำให้เมื่อต้องทำงานกับเด็กและเยาวชนก็รู้ทางที่จะเข้าหา รู้วิธีที่จะทำงานร่วมกัน สิ่งสำคัญคือ การเป็นคนใหม่ที่เพิ่งเข้ามาทำงานในพื้นที่ การได้เรียนรู้เรื่องราวของหมู่บ้านต่างๆ และการได้รู้จักคนในชุมชนมากขึ้น ทำให้เธอมีฐานความสัมพันธ์และฐานข้อมูลในการทำงานที่ดียิ่งขึ้น

แม้งานจะไม่สำเร็จดังใจหมาย แต่เชื่อว่าพี่สั้มจะล้มเหลวในการเรียนรู้ปฏิบัติการจริงที่ได้สัมผัสทั้งกระบวนการและเนื้อหา ทำให้เยาวชนกลุ่มหนึ่งได้เชื่อมต่อความรู้ภูมิปัญญานำไปเผยแพร่ต่อในรูปแบบที่พอเหมาะพอดีกับแรงและเวลาที่มี สิ่งที่ได้รับรู้ยังก่อให้เกิดสำนึกตระหนักถึงคุณค่าจนเกิดความรู้สึกรักและห่วงหาอาทรภูมิปัญญาของถิ่นกำเนิดที่กำลังจะเลือนหายไป เพราะได้ลงมือทำจึงได้สัมผัสความเป็นจริงของเงื่อนไข ปัจจัยที่เกิดขึ้นทั้งจากตนเองและผู้อื่น นำไปสู่การปรับตัว เปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อเตรียมตนเองสู่การเป็นบุคคลที่น่าคบหาของสังคมต่อไป

โครงการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของตำบลแหลมใหญ่

ที่ปรึกษาโครงการ ปุณยวีร์ ดอนอ้อย

ผู้ช่วยนักพัฒนาชุมชน อบต.แหลมใหญ่

ทีมงาน มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนวัดปากสมุทร

อารียา บุญเยี่ยม อารีวรรณ แก้วมณี

สุปราณี ครองวงศ์ ศุภโชค สาครขำ

ลลิตา นิลน้อย